

Narečje kot izraz identitete na radijskih postajah v severovzhodni Sloveniji

(Radio Ptuj, Radio Murski val, Radio Slovenske gorice)

Alenka Valh Lopert*

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 811.163.6'28:654.19(497.4-18)

Alenka Valh Lopert: Narečje kot izraz identitete na radijskih postajah v severovzhodni Sloveniji (Radio Ptuj, Radio Murski val, Radio Slovenske gorice). Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor 86=51(2015), 4, str. 46–59

Prispevek na primeru treh regionalnih radijskih postaj v severovzhodni Sloveniji, in sicer na radijskih postajah Radio Ptuj, Radio Murski val, Radio Slovenske gorice, ugotavlja primere oddaj, ki izražajo identifikacijo z govorom okolja. Obravnavane radijske postaje so umeščene glede na jezikovno področje, s katerega oddajajo, v panonsko narečno skupino, vendar v različna narečja: Radio Ptuj (Ptuj) v prleško narečje; Murski val (Murska Sobota) v prekmursko narečje; Radio Slovenske gorice (Lenart) v slovenskogoriško narečje. Po opredelitvi Direktorata za medije spadajo med t. i. programe posebnega pomena.

Ključne besede: slovenski jezik, narečja, identiteta, Radio Ptuj, Radio Murski val, Radio Slovenske gorice

1.01 Original Scientific Article

UDC 811.163.6'28:654.19(497.4-18)

Alenka Valh Lopert: Dialect as an Identity Feature on Radio Stations in North-East Slovenia (Radio Ptuj, Radio Murski val, Radio Slovenske gorice). Review for History and Ethnography, Maribor 86=51(2015), 4, pp. 46–59

On the basis of three regional radio stations in north-east Slovenia, i. e. Radio Ptuj, Radio Murski val, Radio Slovenske gorice, the treatise presents examples of radio shows,

* Izr. prof. dr. Alenka Valh Lopert, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Koroška cesta 160, SI – 2000 Maribor, alenka.valh@um.si

which express an identification with the language of their environment. The radio stations presented in this paper belong according to the language environment, in which they broadcast, to the Pannonia dialect group, but to different dialects: Radio Ptuj (Ptuj) to the Prlek dialect; Murski val (Murska Sobota) to the Prekmurje dialect; Radio Slovenske gorice (Lenart) to the Slovenske gorice dialect. According to the Directorate for media they belong to the so-called stations of special importance.

Key words: Slovene Language, Dialects, Identity, Radio Ptuj, Radio Murski val, Radio Slovenske gorice

1 UVOD

Prispevek se osredinja na pomen narečja kot izraza identitete na regionalnih radijskih postajah v severovzhodni Sloveniji, in sicer na Radiu Ptuj, Radiu Murski val, Radiu Slovenske gorice. Medijski govor se nedvomno pojavlja kot večslojen, z rabo različnih socialnih zvrsti dokazuje potrebo po identifikaciji z govorom okolja; z rabo knjižnega jezika pa na potrebo javnega govora kot nacionalnega in državnega jezika za dosego in odraz kolektivne identitete. Radio predstavlja medij, ki ima poleg vloge informirati poslušalce, tudi vlogo povezovati in izražati pripadnost skupini/skupnosti ter izkazovati identifikacijo s skupino/skupnostjo, posledično pa tudi omogoča vključenost v družbo.¹ Zaradi programske pestrosti ga poslušajo tako starejši (večinoma zaradi informativnih oddaj in občutka vključenosti in pripadnosti okolju) in mladi (predvsem zaradi glasbe in zabavnih oddaj).

V prvem, teoretičnem delu predstavljamo problem rabe slovenščine v javnosti/medijih sploh in podajamo pregled zakonodaje, ki medije obvezuje k rabi slovenščine. V drugem opredeljujemo pojem »radijski program posebnega pomena«, saj vse tri predstavljene radijske postaje spadajo v to kategorijo. V tretjem, empiričnem delu preverjamo izpostavljeno hipotezo o narečju kot izrazu identitete na omenjenih radijskih postajah.

2 SLOVENŠČINA V MEDIJIH

V prvem, teoretičnem delu prispevka osvetlimo problem rabe slovenščine v javnosti/medijih sploh in podamo pregled zakonodaje, ki medije obvezuje k rabi slovenščine.

¹ Glej: A. Valh Lopert, M. Koletnik (2011: 121–134).

2.1 Radio kot medij govora

Vsi se zavedamo, da je dandanes proces globalizacije zajel vsa področja, gospodarstvo in politiko, znanost in raziskovanje, posega pa tudi v šolstvo, v medije in – posledično – v naša zasebna življenja. Nacionalni jeziki se tako v jeziku stroke in v javnosti vedno bolj nadomeščajo z globalnim, to je z angleškim. Brez dvoma to vodi k negativni jezikovni asimilaciji. Zelo nazorno je to tematiko že pred leti prikazal naš mednarodno priznani pisatelj Drago Jančar v razmišljanju pod naslovom »*Saj znamo vsi angleško, a ne?*« (2007).² Da s tem ni pretiraval in da s tem ne pretiravamo niti slovenisti v Sloveniji, pač pa da je to mnogo širši problem, dokazuje dokument s konca leta 2014, ki ga je potrdila Generalna skupščina Evropske zveze državnih jezikovnih ustanov – EFNIL (angl. European Federation of National Institutions for Language). Ta v t. i. Firenški resoluciji kritično govori o tem, da »/.../ težnja po rabi angleščine namesto standardnih jezikov različnih držav pri univerzitetnem poučevanju in raziskovanju omejuje področja teh jezikov in njihov razvoj ter tako ogroža jezikovno pestrost Evrope, ki je bistvenega pomena za kulturno raznolikost in bogastvo naše celine«. Slednje napeljuje k razmisleku o izpostavljeni tematici rabe narečij v medijih – ob čemer naj poudarimo, da raziskave narečnih govorov v zadnjih desetletjih ne potrjujejo teze o izumiranju narečij, ampak kažejo na njihovo spreminjanje, pri čemer le-ta ne le ohranjajo svojo jezikovno strukturo, ampak se uporabljajo tudi v vedno širšem funkcijskem obsegu (Kenda Jež 2004: 263–276).

Radio kot medij govora vključuje v oblikovanje svojega programa tudi poslušalce, zato je z vidika jezikovne (in sporočanje) kompetence govorca obvladovanje večslojnosti govora poklicnih govorcev zelo pomembno. Pri tem gre za zavestno ali nezavestno preklapljanje oziroma menjavanje govornega koda. Orožen (2003: 221–223) tudi poudarja, da do jezikovnega prepletanja prihaja zaradi govornih odnosov med socialno ali narečno različnimi govorci na vseh jezikovnih ravneh. Pomen kulture govora je na radiu toliko pomembnejši, ker je izgovorjeno neponovljivo in ker so vsa sporočila izrečena z natančno določenim sporazumevalnim namenom. Poslušalec si na osnovi slišane končno podobo informacij ustvari sam.

Vedeti moramo, da je knjižni jezik za večino govorcev pravzaprav »drugi jezik«, saj se ga moramo šele naučiti; prvi jezik je namreč jezik okolja, narečje

² Piše o rabi angleščine na novinarski konferenci, in sicer brez namena po tolmačenju, čeprav Zakon o javni rabi slovenščine (ZJRS) v členu 21 (novinarske konference) zahteva, da so »/n/ovinarske konference v Republiki Sloveniji in pisne izjave, naslovljene na medije ali drugo javnost v Republiki Sloveniji /.../ v slovenščini. Če se novinarskih konferenc udeležujejo tudi tuji novinarji, se izjave oziroma odgovori lahko prevajajo v tuji jezik.«

ali pokrajinski pogovorni jezik, ki se ga naučimo doma. Prav za knjižni jezik v javni komunikaciji pa velja, da je zavestno nadzorovan, z izdelanimi metajezikovnimi sredstvi, mnogokrat nespontan, je alokalen,³ po njem govorca ne prepoznamo, od kod prihaja. Mediji so k rabi knjižnega jezika sicer zaradi povezovalne vloge »nagovorjeni«, vendar imajo velike možnosti prav z jezikovnimi sredstvi pridobiti tudi tiste poslušalce, ki se zatekajo k narečnemu govoru iz zunajjezikovnih vzrokov (na eni strani »upor«, na drugi pripadnost, celo prestiž). Gre torej za področje, ki presega raziskovanja tradicionalne dialektologije in prehaja v širše območje sociolingvistike (Kenda Jež 2004). Sodobna dialektologija je tako postala del sociolingvistike, saj obravnava jezik v funkciji njegovega prilagajanja rabi oziroma kot izraz socialne/družbene identitete govorcev.

Raziskave govora na javni in komercialni radijski postaji v Mariboru (Valh Lopert 2013) kažejo naslednje: a) na nacionalni radijski postaji je izobrazba poklicnih govorcev višja, zahtevano je tudi dodatno jezikovno usposabljanje; lektorji so redno zaposleni; višji so tako jezikovni kot strokovni standardi; k razvijanju jezikovne kulture jih zavezuje zakonodaja (spodaj); knjižni jezik deluje kot povezovalni element za celotno državo; obravnavane so zahtevnejše tematike; zahtevnejša je tudi publika ...; b) na komercialni radijski postaji izobrazba govorcev ni regulirana; zaposlenih lektorjev nimajo; neknjižni jezik (pokrajinski pogovorni, mestna govorica) je del tržne naravnosti; knjižni jezik služi za širitev poslušnosti preko meja lokalnega; usmerjenost v pragmatičnost, duhovitost, domiselnost, zabavo, šaljivost ...

2.2 Slovenščina in medijska zakonodaja

Pri obravnavi jezika medijev ne moremo mimo zakonodaje, ki ureja to področje.

Zakon o Radioteleviziji Slovenija (ZRTVS-1):⁴ v členu 4 (dejavnost RTV) najdemo termine »jezik«, »kultura«, »identiteta« v naslednjih povezavah, in sicer da RTV »posebno pozornost posveča razvijanju splošne, jezikovne⁵ in

³ N. Zgrajbljč in S. Hršak (2004: 133–145) v raziskavi govora profesionalnih govorcev – napovedovalcev in novinarjev – na nacionalnem (javnem) radiu poudarjata, da s povečanim vplivom medijev in institucionalizacijo le-teh govor na radiu v družbeni komunikaciji dobiva »status modela pravilnega in zaželenega govora«. Ugotavljata pa, da z razvojem lokalnih radijskih in TV-postaj prihajata v ospredje vedno bolj tudi drugi dve narečni skupini – kajkavska in čakavska (norma je štokavska).

⁴ Zakon o Radioteleviziji Slovenija (ZRTVS-1). Dostopno: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200596&stevilka=4191> (Pridobljeno 23. 10. 2015.)

⁵ Podčrtala avtorica prispevka.

politične kulture; predstavlja in promovira slovensko kulturo /.../; širi razumevanje slovenske zgodovine, kulture in identitete /.../«.

Zakon o medijih (ZM)⁶ pod Javni interes na področju medijev v členu 4 navaja »/.../ ohranjanje slovenske nacionalne in kulturne identitete /.../, v členu 4a še »/.../ pomen projekta za razvoj slovenske kulture in jezika; /.../ pomen za ohranjanje slovenske nacionalne in kulturne identitete /.../«. V oddelku 2, Splošna načela, v členu 5, Zaščita slovenskega jezika, v devetih točkah opredeljujejo zahteve po slovenskem jeziku v medijih, izpostavimo le tega, ki se tiče narečij:

»(2) *Da je ime medija ali rubrike oziroma oddaje skladno z določbami tega zakona, se šteje tudi, ko gre za ime v mrtvem jeziku, esperantu ali v enem od slovenskih pokrajinskih narečij.*«

Zakon o javni rabi slovenščine (ZJRS)⁷ v členu 22 (mediji) o jeziku medijev opredeljuje:

»(1) *Jezik v medijih, registriranih v Republiki Sloveniji, je slovenski.*«

*Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018*⁸ (15. 7. 2013 sprejeta v državnem zboru) v podpoglavju 1.2 Okvir nacionalnega programa za jezikovno politiko izpostavlja:

Pomemben vidik uresničevanja jezikovnih pravic je tudi vzpostavljanje pogojev za strpno in spoštljivo sporazumevanje. Republika Slovenija na vseh področjih javnega življenja (izobraževanje, mediji, gospodarstvo itd.) z različnimi mehanizmi, spodbujevalnimi in normativnimi, skrbi za modus sporazumevanja, ki zagotavlja vsem družbenim skupinam enakopravno participacijo v družbi (neseekskluzivna raba jezika, spoštovanje kulturne raznolikosti na ravni jezika ipd.).

V podpoglavju 2.2.2 Jezikovni opis dodaja za prispevek pomembno ugotovitev, in sicer:

lo/b tem se ne sme pozabiti, da slovenščina ni samo današnji knjižni/standardni jezik. Slovenščina so tudi narečja in slovenščina ima tudi zgodovino in predzgodovino. Zato je treba posvetiti pozornost tudi dialektološkim raziskavam, zlasti pisanju lingvističnih atlasov, narečnih slovarjev in monografij o posameznih (zamirajočih) narečjih, ter zgodovinsko- in primerjalnojezikoslovnim raziskavam, zlasti sestavi zgodovinskega slovarja slovenskega jezika, zgodovinske slovnice, prenovi etimološkega slovarja itd.

⁶ Zakon o medijih (ZM). Dostopno: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKOI608> (Pridobljeno 23. 10. 2015.)

⁷ Zakon o javni rabi slovenščine (ZJRS). Dostopno: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=50690> (Pridobljeno 23. 10. 2015.)

⁸ Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018. Dostopno: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=201362&stevilka=2475> (Pridobljeno 23. 10. 2015.)

3 RADIJSKI PROGRAMI POSEBNEGA POMENA

Direktorat za medije pri Ministrstvu za kulturo Republike Slovenije je leta 2014 v *Pregledu medijske krajine v Sloveniji*⁹ (dalje *Pregled*) pripravil seznam in pregled o poslovanju medijskih družb. Ob tem se je samo po sebi zastavljalo vprašanje (dalje *Pregled* 2014: 4):

lol/ čem pravzaprav govorimo, kadar govorimo o medijih? O javnem interesu na področju medijev ali o medijski industriji, ki mora, kot pač ve in zna, preživeti na trgu? O visokih idealih in standardih demokracije, ki jih šele svobodni mediji zares vzpostavljajo in vzdržujejo, ali goli prozaičnosti trga? Govorimo seveda o obojem. In prav zato velikokrat govorimo eden mimo drugega. Slovenska medijska krajina žal ni ravno zgled za uresničevanje javnega interesa na področju medijev – če s tem mislimo ne le na pravico do javnega obveščanja in do obveščenosti. Prav tako ni zelo zdrava, stabilna in rastoča gospodarska panoga.

Dokument podaja štiri sklope, posebej vezane na radio: pregled poslovanja izbranih radijskih postaj, oglaševanje v radijskih programih, poslušanost radijskih programov, zaposlenost v radijski dejavnosti (*Pregled* 2014: 34–44). *Razvid medijev* (2015)¹⁰ zajema naslednje podatke: 1. zaporedno številko, 2. naziv medija, ime ali firmo in sedež oziroma stalno prebivališče izdajatelja, 3. odgovorno osebo izdajatelja, 3. zvrst in časovni interval razširjanja, 4. ime in priimek odgovornega urednika ter sedež uredništva oziroma odgovornega, 5. način in predvideno območje razširjanja programskih vsebin, 6. jezik razširjanja programskih vsebin, 7. podatke o osebah ali podjetjih, ki imajo najmanj 5 % lastniški delež, 8. delež. V *Razvid medijev* je na dan 5. 10. 2015 vpisanih 1991 medijev, tako bi, kot je tudi že za leto 2013 zapisano v *Pregledu* (2014: 85), »/.../ lahko slovensko medijsko krajino videli kot kulturno, idejno in vsebinsko pluralen ter geografsko raznolik medijski prostor«. Iz številčnosti in raznolikosti posledično sklepamo na medijsko pluralnost v smislu, da pojem medijski pluralizem odseva v (*Pregled* 2014: 85): »/.../ izražanju političnih, gospodarskih, kulturnih, lokalnih, regionalnih, manjšinskih in drugih družbenih pogledov«. Število medijev, vpisanih v *Razvid medijev* (2015), iz leta v leto narašča, leta 2013 je bilo vpisanih 1646 medijev (prav tam: 85), 2015 že 1991 medijev:

A prav te, za jezikovno in geografsko relativno majhen medijski trg visoke in dnevno višajoče se številke ne povedo nič o razvitosti, pluralnosti, raznolikosti, lastniški transparentnosti in

⁹ *Pregled medijske krajine v Sloveniji*. Dostopno: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/raziskave-analize/mediji/2014/medijska_krajina_v_sloveniji_16042014.pdf (Pridobljeno 23. 10. 2015.)

¹⁰ *Razvid medijev*. Dostopno: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Razvidi/razvid_medijev/2015/mediji_061015.pdf (Pridobljeno 23. 10. 2015.)

novinarski profesionalnosti medijskega prostora. Govorijo le o očitno dejavnem in številčno bogatem slovenskem medijskem trgu.

Pravilnik o programih posebnega pomena (2002) v členu 2 opredeljuje naloge programov posebnega pomena:

Programske vsebine lokalnih oziroma regionalnih, študentskih ter nepridobitnih radijskih in televizijskih programov so namenjene:

- zagotavljanju objektivnega in nepristranskega obveščanja prebivalcev lokalnih, regionalnih, študentskih ali drugih skupnosti o političnih, kulturnih, verskih, gospodarskih in drugih vprašanjih, pomembnih za njihovo življenje in delo;
- uravnoteženemu zastopanju vseh legitimnih interesov v dani lokalni, regionalni, študentski ali drugi skupnosti, tudi tistih, ki prihajajo s strani manjšinskih družbenih skupin; pri čemer se zainteresiranim družbenim skupinam dopusti možnost neposrednega sodelovanja v programu;
- predstavljanju izvirne produkcije slovenskih avdiovizualnih ali radiofonskih avtorskih del;
- razvoju kulture in ohranjanju kulturne dediščine;
- izobraževanju;
- spodbujanju dialoga in sožitja med ljudmi na temelju spoštovanja človekovega dostojanstva ter drugih človekovih pravic in temeljnih svoboščin;
- negovanju kulture govora in izražanja.

Vse tri obravnavane radijske postaje so vključene tudi v Skupni nočni program lokalnih in regionalnih radijskih postaj (SNOP, za 2014),¹¹ ki sodelujejo pri ustvarjanju nočnega programa od polnoči do petih zjutraj.

4 RADIO PTUJ, RADIO MURSKI VAL IN RADIO SLOVENSKE GORICE

V empiričnem delu preverjamo, koliko se hipoteza o narečju kot izrazu identitete na radijskih postajah v severovzhodni Sloveniji udejanja v programu radijskih postaj, in sicer na Radiu Ptuj, Radiu Murski val in Radiu Slovenske gorice.¹² Tokrat nas v prispevku ne bo zanimala analiza narečnega govora, ampak le umeščenost narečja v program posamezne radijske postaje.¹³

¹¹ SNOP: Dostopno: <http://lokalni-radio.si/> (Pridobljeno 23. 10. 2015.)

¹² R. Goltz (2009: 113–134) piše o Radiu Bremen, ki na prvem programu od ponedeljka do petka že od leta 1977 oddaja poročila v narečju oz. pogovornem jeziku Bremna in okolice *De Narichten up Platt* (za nem. Plattdeutsch se uporablja med ljudmi tudi Umgangssprache, medtem ko Niederdeutsch v znanstvenem diskurzu). Dostop do radijske postaje: http://www.radiobremen.de/bremeneins/serien/plattdeutsche_nachrichten/startseite102.html (Pridobljeno 23. 10. 2015.)

¹³ O jeziku okolja in narečju na radijski postaji več v: A. Valh Lopert, 2006: Vpliv narečij na govor Radia Maribor. *Diahronija in sinhronija v dialektoloških raziskavah*. Zora 41. Maribor. 216–225.

Vse tri radijske postaje spadajo glede na jezikovno področje, s katerega oddajajo, v panonsko narečno skupino, ki jo – glede na *Karto slovenskih narečij* (Logar, Rigler 1993) – sestavljajo naslednja narečja: prekmursko, prleško, haloško, in slovenskogoriško,¹⁴ vendar v različna narečja (več pri posamezni radijski postaji). Na osnovi radijske programske sheme, to je zapisa vsebin, ki jih radijska postaja ponuja poslušalcem, ugotavljamo, če in koliko je prisotno narečje v samem programu vseh treh radijskih postaj, ki po opredelitvi Direktorata za medije spadajo med t. i. regionalne programe posebnega pomena (tj. »/.../ pomembno zapolnjujejo vrzel na informacijski osi lokalno–nacionalno /.../«, Pravilnik o programih posebnega pomena, UL RS 2002, št. 85/2002) ter s tem pokrivajo več regionalnih in lokalnih informativnih vsebin. Glede na opredelitev predvidevamo, da ponujajo tudi vsebine v jeziku okolja, tj. v narečju.

4.1 Radio Ptuj

Radio Ptuj s sedežem na Ptuju oddaja na jezikovnem področju, ki spada v prleško narečje.¹⁵

Radio Ptuj deluje neprekinjeno že od leta 1963 in oddaja na frekvencah 89,8 MHz, 98,2 MHz in 104,3 MHz, spada med zelo poslušane radijske postaje v SV Sloveniji, preko spleta pa ga poslušajo tudi Slovenci po svetu. Od leta 1990, in sicer vsak četrtek (20.00–24.00), je na sporedu redna glasbena in humoristična oddaja o narodnozabavni glasbi Orfejšček. Poklicni govorci sicer težijo h knjižnemu jeziku, dva voditelja od treh govorita tudi v pokrajinskem pogovornem jeziku, posamezne narečne besede se slišijo predvsem ob vključevanju nepoklicnih govorcev. Omeniti velja še del jutranjega programa, ki ga vodijo različni voditelji v mešanih parih, tj. Jutranja budilka. Oddajo so uvedli 3. januarja 2003, narečni elementi so prisotni, po besedah voditeljev se tako bolj približajo poslušalcem.¹⁶

¹⁴ Preimenovanje goričanskega narečja, kot so ga poimenovali F. Ramovš ter T. Logar in J. Rigler, v slovenskogoriško narečje je uvedla M. Bregant (zdaj Koletnik) leta 1995 (Koletnik 2001: 38).

¹⁵ Glej: F. Ramovš(1935): *Dialekti*. Prleški dialekt, 177–182. T. Logar (1993): *Slovenska narečja*. Prleško narečje, 141–142. Novejše študije o prleškem narečju: Z. Zorko (2009), M. Koletnik (2007), B. Rajh (2010) idr.

¹⁶ Za informacije se zahvaljujem Aleksu Horvatu, zunanjemu sodelavcu Radia Ptuj.

4.2 Radio Murski val¹⁷

Radio Murski val s sedežem v Murski Soboti oddaja na jezikovnem področju, ki spada v prekmursko narečje, razdeljeno v tri podnarečja, in sicer goričko, dolinsko in ravensko.¹⁸

Radio Murski val, regionalni informativni program posebnega pomena, deluje od leta 1958 in oddaja na frekvencah 94,6 in 105,7 MHz ter 648 kHz in je slišen na območju Pomurja, Štajerskem ter v Porabju na Madžarskem, kjer živijo porabski Slovenci.

Programska shema nam ponuja nekaj naslovov, zapisanih v narečju, npr. v ponedeljek *Vaj kak san zľufto* (11.15; poročanje o športnih dogodkih), *Kak je inda fajn bilou* (20.05; etnografska oddaja z napovedjo: »bomo peli, kot so nas učile babice«); v torek *Zdraľko Dren* (12.30), *Eti ta je muzika* (19.15); v sredo *Brat Džouži* (8.45), *Zamúrjenci* (v arhivu na voljo od 2. 2. 2009) na sporedu ob petkih (11.15) in nedeljah (8.30). Kljub narečnim naslovom vse oddaje ne potekajo v narečju, zaznamo le posamezne pokrajinsko obarvane besede, redko narečne.

Izpostaviti pa je treba narečno oddajo *Zamúrjenje*, ki jo sestavljajo: Dušan Radič – tekstopisec, Berta Kološa – teta Berta, Marko Kočar – Vinci in Jože Brunec – stric Džouži. Gre za komentiranje aktualnih družbenih in vsakodnevni tem v narečju (ne le prekmurskem, tudi prleškem). Na Radiu Murski val so konec oktobra 2014 po 32 letih s programa umaknili oddajo *Geza se zeza*, v kateri so vrteli glasbo po željah in ki jo je vodil Geza Farkaš. Oddajo je nadomestila oddaja *Propöler*, na sporedu ob četrtek (20.05), ki jo pripravljata Primož Dani in Miran Camplin.¹⁹

Oddaja, ki sicer v naslovu ni narečno obarvana, gre za otroško oddajo *Biba buba baja* (v sredo ob 18.00), pa je odraz vpetosti otrok v (večinoma) »jezik družine«. Nastopajo otroci, ki jih novinarka z vprašanji vodi tako, da pripovedujejo o različnih temah, velikokrat v narečju. Kaže se, da otroci narečje, svoj prvi jezik, obvladajo, da starši z njimi govorijo v narečju in ga želijo prenesti na otroke in s tem ohraniti.

Posebej se z narečnimi besedami ukvarjajo v pogovorni oddaji *Besede, besede, besede* (ob torkih ob 8.30). Kot napovedo, je namen oddaje, da: »/.../ raziskujemo pozabljene besede ali pa mogoče nekatere niti ne tako zelo, ki pa izgubljajo svoj pomen, zato ker se nam način življenja spreminja, ritem je tako

¹⁷ Več: D. Fujs (2003), V. Novak (2013).

¹⁸ Več: F. Ramovš (1935): *Dialekti*. Prekmurski dialekt, 183–193; T. Logar (1993): *Slovenska narečja*. Prekmursko narečje, 142–144. M. Jesenšek (2007: 9–284). Kratek pregled klasifikacije in poimenovanj glej: M. Koletnik 2008: 12–13.

¹⁹ Za informacije se zahvaljujem Jerneji Pirnat z Radia Murski val.

in tako drugačen /.../ in da ne bi povsem pozabili na to blagozvočnost našega jezika /.../ prispevamo pri iskanju pozabljene besede». ²⁰ Novinar izpostavi »staro« besedo v narečju (npr. *pác*) in poslušalci sporočajo, kako so v različnih okoliških krajih to predmetnost poimenovali, in pojasnjujejo, kako se imenuje v knjižnem jeziku (*páca* ali *kvaša* 'zmes zelenjave, začimb in kisa').

4.3 Radio Slovenske gorice

Radio Slovenske gorice s sedežem v Lenartu v Slovenskih goricah oddaja na jezikovnem področju, ki spada v slovenskogoriško (prej goričansko) narečje. ²¹

Radio Slovenske gorice, regionalni informativni program posebnega pomena, je začel delovati 15. februarja 1995 in oddaja na 96,4 MHz. Zasledimo glasbeno oddajo *Blažev večer*, ki jo enkrat mesečno vodi humorist Blaž (s pravim imenom Jože Eder), domačin iz Slovenskih goric. Blaž se vseskozi s poslušalci pogovarja »po domače«, vendar poudarek ni na narečju samem. Druga oddaja je *Zabavnoglasbeni kviz z Janezom Voglarjem*, ki posega z vprašanji tudi v vsebino programa. Oddaja sicer s strani voditelja ne poteka v narečju, a preklaplja v pogovorni jezik, poslušalci, ki se v program vključujejo, pa govorijo tudi v narečju. Izpostavimo naj, da voditelj zastavlja tudi »jezikovna« vprašanja, v katerih išče knjižne sopomenke za narečne izraze, ²² tudi razlage za pregovore, reke.

5 UGOTOVITVE

Nedvomno je za razumevanje med govorcami različnih narečij potreben skupen jezik, torej knjižni jezik. Slovenščina je namreč kljub majhnemu številu govorcev med najbolj narečno členjenimi. Vsako narečje (mestni govor, pokrajinski pogovorni jezik ...) predstavlja bogastvo in jezikoslovci ugotavljajo, da ni nobene razlike med izumrtjem narečja in jezika. Zato narečja in pokrajinski jeziki v imenu jezikovne enotnosti naj ne bi bili v slabšem položaju kot knjižni jezik. Ugotavljamo, da z vidika rabe slovenskega jezika v medijih vse tri radijske postaje nedvomno izpolnjujejo merila, ki jim jih kot nosilcem programov posebnega pomena nalaga *Pravilnik o programih posebnega* (2002), med drugim »negovanje kulture govora in izražanja, izobraževanje, razvoj kulture«

²⁰ Besede, besede, besede, 12. maj 2015.

²¹ Kratek pregled klasifikacije in poimenovanj glej: M. Koletnik 2001: 38–40. Glej: F. Ramovš (1935): *Dialekti*. Goričanski dialekt, 183–193.

²² Za informacije se zahvaljujem Maksu Kurbusu, direktorju Radia Slovenske gorice.

itd. Ker ohranjanje narečij nedvomno smemo šteti v kategorijo »ohranjanje kulturne dediščine«, menimo, da bi prav radio lahko pripomogel k ohranjanju narečij in spoštovanju identitete slehernega posameznika in naroda kot celote. Iz pregleda ugotavljamo, da se radijske postaje sicer približujejo poslušalcem tudi z rabo narečja, več sicer z rabo pokrajinsko pogovornega jezika, vsaka na svoj način, večinoma pa v sproščenih in zabavnih oddajah. Posebna oddaja, namenjena ohranjanju narečnega besedja, je *Besede, besede, besede* (Radio Murski val), kjer poslušalci sporočajo različna narečna poimenovanja za določeno predmetnost; knjižne sopomenke za narečne izraze pa iščejo poslušalci v *Zabavnoglasbenem kvizu z Janezom Voglarjem* (Radio Slovenske gorice). Takšnih oddaj bi si želeli še več – da bi narečje dobilo v radijskih oddajah (o televizijskih kdaj drugič) tudi »resnejšo« vlogo in da narečno govoreči v prihodnje ne bi bili prepoznani le kot »/j/unaki, ki vlečejo po dolensko, primorsko ali štajersko, /in/ so tu kvečjemu zato, da psihološko obarvajo kakšno vaško nerodo ali šaljivca,« kot je že leta 2007 zapisal Jančar.

VIRI

Radio Ptuj. Dostopno: <http://www.radio-ptuj.si> (Pridobljeno 23. 10. 2015.)

Radio Murski val. Dostopno: <http://tunein.com/radio/Radio-Murski-Val-946-s10960/> (Pridobljeno 23. 10. 2015.)

Radio Slovenske gorice. Dostopno: http://www.rsg.si/v_zivo.html (Pridobljeno 23. 10. 2015.)

LITERATURA

FIRENŠKA resolucija o rabi jezika pri univerzitetnem poučevanju in raziskovanju. Dostopno: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/slovenski_jezik/firenska_resolucija_280914.pdf (slovensko); <http://www.efnil.org/> (Potrdila Generalna skupščina EFNIL-a na Accademii della Crusca v Firencah 28. septembra 2014.) Dostopno: <http://www.efnil.org/documents/florence-resolution> (angleško) (Pridobljeno 23. 10. 2015.)

Fujs DEJAN, 2003: *Regionalna radijska postaja s programi posebnega pomena: primer radia Murski val: diplomsko delo*. Ljubljana: [D. Fujs]. Dostopno: <http://dk.fdv.uni-lj.si/dela/Fujs-Dejan.PDF> (Pridobljeno 23. 10. 2015.)

Reinhard GOLTZ, 2009 [2010]: De Narichten up Platt. Abläufe, Erwartungen und sprachliche Herausforderungen bei den plattdeutschen Rundfunknachrichten aus Bremen und Hamburg. *Mundart und Medien. Beiträge zum 3. dialektologischen Symposium im Bayerischen Wald*, Walderbach, Mai 2008. Hrsg. v. Ulrich Kanz, Alfred Wildfeuer, Ludwig Zehetner. Regensburg. 113–134.

Drago JANČAR, 2007: Saj znamo vsi angleško, a ne? Tudi v: *Delo, Sobotna priloga*, 19. 5. 2007. Tudi v: *Posvet o slovenskem jeziku. Zbornik prispevkov na posvetu 15. maja 2007* [uredil Tone Pavček]. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2008.

Marko JESENŠEK, 2007: Slovensko panonsko besedje in razvoj slovenskega jezika. *Besedoslovne spremembe slovenskega jezika skozi čas in prostor*. Maribor: Slavistično društvo. 9–284. (Zora 49).

Karmen KENDA JEŽ, 2004: Narečje kot jezikovnozvrstna kategorija v sodobnem jezikoslovju. Kržišnik, Erika (ur.): *Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem: členitev jezikovne resničnosti. Metode in zvrsti*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 263–276. (Obdobja 22).

Mihaela KOLETNIK, 2007: Besedje v severovzhodnem narečnem prostoru. *Besedoslovne spremembe slovenskega jezika skozi čas in prostor*. Maribor: Slavistično društvo. 347–423. (Zora 49).

Tine LOGAR, Jakob RIGLER, 1993: *KARTA slovenskih narečij*. Karto priredila: Tine Logar in Jakob Rigler na osnovi Ramovševe Dialektološke karte slovenskega jezika, novjših raziskav in gradiva Inštituta za slovenski jezik ZRC SAZU. Besedilo: Tine Logar. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga (zemljevid).

Valentina NOVAK, 2013: *Prekmurje, prekmurščina in regionalni medij (analiza najbolj poslušane oddaje v prekmurščini na radiu Murski val)*: diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

Martina OROŽEN, 2003: Narečna govorna ustvarjalnost z vidika socio- in psiholingvistične. *Glasoslovje, besedoslovje in besedotvorje v delih Jakoba Riglerja*. Maribor: Slavistično društvo. 216–232. (Zora 25).

PRAVILNIK o programih posebnega pomena (Uradni list RS 2002, št. 85/2002). Dostopno: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2002-01-4171> (Pridobljeno 23. 10. 2015.)

PREGLED medijske krajine v Sloveniji, april 2014: Dostopno: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/raziskave-analize/mediji/2014/medijska_krajina_v_sloveniji_16042014.pdf (Pridobljeno 23. 10. 2015.)

RADIO Bremen. Dostopno: http://www.radiobremen.de/bremeneins/serien/plattdeutsche_nachrichten/startseite102.html (Pridobljeno 23. 10. 2015.)

RAZVID medijev. Dostopno: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Razvidi/razvid_medijev/2015/mediji_061015.pdf (Pridobljeno 23. 10. 2015.)

Bernard RAJH, 2010: *Gúčati po antújoško: gradivo za narečni slovar severozahodnoprleškega govora*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta. (Zora 73).

Fran RAMOVŠ, 1935: *Historična gramatika slovenskega jezika VII, Dialekti*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna.

RESOLUCIJA o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018. Dostopno: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=201362&stevilka=2475> (Pridobljeno 23. 10. 2015.)

SKUPNI nočni program lokalnih in regionalnih radijskih postaj (SNOP). Dostopno: <http://lokalni-radio.si/> (Pridobljeno 23. 10. 2015.)

SLOVENSKA narečja, 1993. Besedila zbral in uredil [in spremno besedo napisal] Tine Logar. Ljubljana: Mladinska knjiga. (Zbirka Cicero).

Alenka VALH LOPERT, 2006: Vpliv narečij na govor Radia Maribor. *Diahronija in sinhronija v dialektoloških raziskavah*. Maribor: Slavistično društvo. 216–225. (Zora 41).

– –, 2013: *Med knjižnim in neknjižnim na radijskih valovih v Mariboru*. Maribor: Litera.

Alenka VALH LOPERT, Mihaela KOLETNIK, 2011: Mariborščina kot identitetni dejavnik v radijskem diskurzu. *Časopis za zgodovino in narodopisje*. 82/1, 121–134.

ZAKON o Radioteleviziji Slovenija (ZRTVS-1). Dostopno: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200596&stevilka=4191> (Pridobljeno 23. 10. 2015.)

ZAKON o medijih (ZM). Dostopno: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKOI608> (Pridobljeno 23. 10. 2015.)

ZAKON o javni rabi slovenščine (ZJRS). Dostopno: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=50690> (Pridobljeno 23. 10. 2015.)

Nada ZGRABLJIĆ, Sonja HRŠAK, 2004: Akcenti na Hrvatskome javnom radiju: Škarićeve teze na provjeri. *Govor/Speech*, Zagreb, XX, 1–2, 133–147.

Zinka ZORKO, 2009: *Narečjeslovne razprave o koroških, štajerskih in panonskih govorih*. Maribor: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti. (Zora 64).

DIALECT AS AN IDENTITY FEATURE ON RADIO STATIONS IN NORTH-EAST SLOVENIA (RADIO PTUJ, RADIO MURSKI VAL, RADIO SLOVENSKE GORICE)

Summary

On the basis of three regional radio stations in north-east Slovenia (Radio Ptuj, Radio Murski val, Radio Slovenske gorice) the treatise presents examples of radio shows, which express an identification with the language of their environment. The radio stations presented in this paper belong according to the language environment, in which they broadcast, to the Pannonia dialect group, but to different dialects: Radio Ptuj (Ptuj) to the Prlek dialect; Murski val (Murska Sobota) to the Prekmurje dialect; Radio Slovenske gorice (Lenart) to the Slovenske gorice (goričansko) dialect. On the basis of the programme scheme we determine, if and to which extent a dialect is present in the programme of each individual station. According to the Directorate for media they belong to the so-called programmes of special importance and therefore they cover many regional and local information contents. Regarding the above mentioned we can assume that they also offer contents in the language of their environment, i. e. in a dialect. The study has shown that using colloquial speech and dialects these radio stations are trying to get closer to their listeners, but they are using them mostly in relaxed and funny shows. A special show that focuses on preserving a dialect is *Besede, besede, besede* (Words, Words, Words) (Radio Murski val), where listeners give different dialect names for individual objectivity; standard language synonyms for dialect expressions are searched for by the listeners of *Zabavnoglasbeni kviz z Janezom Voglarjem* (Popular Music Quiz with Janez Voglar) (Radio Slovenske gorice). One would wish for more such shows, for preserving dialects most definitely belongs to the category of “cultural heritage preservation” as defined in *Pravilnik o programih posebnega pomena* (Rules on Stations of Special Importance) (2002), and this means that in radio shows dialects should play a more “serious” role.

DIALEKT ALS IDENTITÄTSMERKMAL DER RADIOSTATIONEN IM NORDOSTEN SLOWENIENS (RADIO PTUJ, RADIO MURSKI VAL, RADIO SLOVENSKE GORICE)

Zusammenfassung

Am Beispiel von drei regionalen Radiostationen im Nordosten Sloweniens (Radio Ptuj, Radio Murski val, Radio Slovenske gorice) präsentiert der Artikel Beispiele von Sendungen, die die Bedeutung vom Dialekt als Zeichen der Identifikation mit der Sprache der Umgebung hervorheben. Die erörternde Radiostationen gehören auf Grund des Sprachgebietes, in dem sie ausstrahlen, zu der pannonische Dialektgruppe, jedoch zu verschiedene Dialekte: Radio Ptuj (Ptuj/Pettau) zum Prlek Dialekt; Murski val (Murska Sobota/Olsnitz) zum Prekmurje/Übermurgebiet Dialekt; Radio Slovenske gorice (Lenart/Sankt Leonhard in Windisch Büheln) zum Dialekt von Slovenske gorice. Auf Grund des Programmschemas zeigen wir, ob und zu welchem Ausmaß Dialekte in den Programmen der einzelnen Radiostationen anwesend sind, die nach der Definition des Direktorats für Meiden zu den sogenannten Programmen von besonderer Bedeutung gehören und somit auch mehrere regionale und lokale informative Inhalte anbieten. Hinsichtlich des oben genannten nehmen wir an, dass sie auch Inhalte in der Sprache der Umgebung, d. h. im Dialekt anbieten. Die Untersuchungen ergaben, dass die Radiostationen sich den Zuhörern auch durch Benutzung der Umgangssprache und des Dialektes zu nähern versuchen; die Dialekte benutzen sie meistens in entspannten Unterhaltungssendungen. Eine besondere Sendung, die der Erhaltung der Dialektsprache gewidmet ist, ist *Besede, besede, besede* (Wörter, Wörter, Wörter) (Radio Murski val). In dieser Sendung vermitteln die Zuhörer verschiedene mundartliche Namen für bestimmte Gegenständlichkeit; standardsprachliche Synonyme für mundartliche Ausdrücke werden in der Sendung *Zabavnoglasbeni kviz z Janezom Voglarjem* (Unterhaltungsmusikquiz mit Janez Voglar) (Radio Slovenske gorice) gesucht. Man würde sich noch mehrere solche Sendungen wünschen, denn die Erhaltung der Dialekte gehört auf Grund von *Pravilnik o programih posebnega pomena* (Regelung über Programme von besonderen Bedeutung) (2002) zweifellos zur Kategorie der „Erhaltung des kulturellen Erbes“. Daraus erfolgt, dass die Dialekte eine „ernstere“ Rolle in den Radiosendungen zu bekommen haben.